

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту

Кафедра фінансових технологій і підприємництва

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації

(тема кваліфікаційної роботи бакалавра)

спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Студента Зеленського Павла Олександровича

(прізвище, ім'я, по батькові)

групи Фзт-81ш

(шифр групи)

Кваліфікаційна робота бакалавра містить результати власних досліджень.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на

відповідне джерело

_____

(підпис)

П.О. Зеленський

(ініціали та прізвище студента)

Керівник викладач к.е.н.

(посада, науковий ступінь)

_____

(підпис)

Ю.М. Мануйлович

(ініціали, прізвище)

Суми 2022

АНОТАЦІЯ
кваліфікаційної роботи бакалавра
на тему:
Формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації
Зеленського Павла Олександровича

Актуальність теми кваліфікаційної роботи: Місцевий бюджет займає одне з основних місць в економічній системі кожної держави. У ньому зосереджена більшість фінансових ресурсів країни. Водночас місцевий бюджет є найбільшою складовою загальнодержавної бюджетної системи і відіграє важливу роль у перерозподілі валового національного продукту та фінансуванні державних витрат (переважно соціальних). Усе це вимагає належного рівня теоретичного обґрунтування та практичного дослідження дисципліни.

Метою дипломної роботи є обґрунтування теоретичних основ та оцінка процесу формування та виконання місцевих бюджетів для визначення резервів збільшення надходжень до цих бюджетів.

Об'єктом дослідження є місцеві бюджети.

Предмет роботи - теоретичні та практичні засади організації місцевих бюджетів в Україні.

Ключові слова: місцевий бюджет, децентралізація, інвестиції

Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 39 сторінках, з яких список використаних джерел із 25 найменувань. Робота містить 4 таблиці, 4 рисунки.

Рік захисту роботи – 2022 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри, д.е.н., проф.
_____ Лариса

ГРИЦЕНКО

(підпис)

«____» _____ 202__ р.

ЗАВДАННЯ

до кваліфікаційної роботи бакалавра

Студент(-ка) групи Фзт-81ш інституту (центру) _____
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Зеленський Павло Олександрович

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

Тема роботи: Формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації

Затверджено наказом по СумДУ № 24-ОД від «1» квітня _____ 2022 р.

Термін здачі студентом завершеної роботи «20» травня _____ 2022 р.

Вихідні дані до роботи: нормативні й законодавчі акти, матеріали статистичної звітності, інструкції та положення, матеріали монографій, періодичних видань, підручників і навчальних посібників, дані фінансової звітності суб'єктів господарювання, організацій та установ тощо.

Зміст основної частини роботи (перелік питань для розроблення):

- теоретико-організаційні засади функціонування місцевих бюджетів
- аналіз структури доходів в місцеві бюджети України
- проблеми формування місцевих бюджетів та шляхи їх вирішення

Дата видачі завдання: «11» квітня 2022р.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
1. ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	6
2. АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ДОХОДІВ В МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ УКРАЇНИ	16
3. ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	30
ВИСНОВКИ	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	38

ВСТУП

Місцевий бюджет є основною фіскальною програмою в області, тому формування та функціонування місцевого бюджету залишається надзвичайно важливим в українській бюджетній системі. Місцевий бюджет – це збалансований розрахунок доходів і видатків, нарахованих і витрачених на відповідній території [11, С. 96].

Місцевий бюджет займає одне з основних місць в економічній системі кожної держави. У ньому зосереджена більшість фінансових ресурсів країни. Водночас місцевий бюджет є найбільшою складовою загальнодержавної бюджетної системи і відіграє важливу роль у перерозподілі валового національного продукту та фінансуванні державних витрат (переважно соціальних). Усе це вимагає належного рівня теоретичного обґрунтування та практичного дослідження дисципліни.

Цю проблему досліджували дослідники Власюк Н.І., Мединська Т.В., Мельник М.І., Ширкевич І.Н. Омелянович Л.О., Левченко В.С., Гістева О.В., Фірсов Д.В., Кириленко О.П.

Метою дипломної роботи є обґрунтування теоретичних основ та оцінка процесу формування та виконання місцевих бюджетів для визначення резервів збільшення надходжень до цих бюджетів.

Досягнення цієї мети обумовлено необхідністю вирішення наступних завдань:

- вивчення сутності, особливості та організаційної структури місцевих бюджетів;
- аналіз доходів і видатків місцевих бюджетів у контексті соціально-економічного розвитку регіону;

- визначення перспектив наповнення місцевого бюджету України.

Об'єктом дослідження є місцеві бюджети.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні засади організації місцевих бюджетів в Україні.

У ході дослідження використовуються загальні методи наукового дослідження: для аналізу доходів і видатків бюджету - порівняльний аналіз і ретроспективний аналіз даних, при дослідженні сутності бюджетної системи та бюджетної системи - метод наукова абстракція. Аналіз бюджетних показників також використовує методи систематизації та узагальнення даних, порівняння, уточнення та графічні методи дослідження.

Теоретико-методологічними підвалинами цієї книги є наукові положення сучасної економічної теорії, концепція економічного розвитку, теоретичні висновки та узагальнення вітчизняних і зарубіжних економістів, які містяться в монографіях, спецвипусках та журнальній літературі, нормативні закони з питань економіки. документ з питань дослідження.

Дослідницький репозитарій — наукові видання про місцеві бюджети, законодавчі та нормативні документи, матеріали Міністерства фінансів України, Держкомстату України, звіти Державної фіскальної служби України, наукові конференції, журнали та офіційні матеріали в Інтернеті веб-сайти органів державної влади.

1. ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Місцевий бюджет є важливою частиною бюджетної системи. Від наявності фінансових ресурсів залежить соціально-економічний розвиток окремих регіонів і країни в цілому.

Розглянемо погляди в економічній літературі на розуміння місцевих бюджетів.

На початковому етапі організації бюджетної системи місцевий бюджет розглядався як сукупність специфічних завдань місцевого самоврядування та фінансових ресурсів, необхідних для виконання цих завдань.

Пізніше місцевий бюджет розглядався як «засіб задоволення місцевих потреб за рахунок надходжень, які надаються відповідним місцевим радам і радам». Ці два визначення відображають економічну природу місцевого бюджету та описують його як фонд у фонді [18].

В економічній літературі немає єдиної думки щодо визначення поняття «місцевий бюджет». У науковій літературі дослідники по-різному трактують, що означає ця категорія.

Тому місцевий бюджет Власюк Н.І., Мединська Т.В., Мельник М.І. визначається як «ряд економічних відносин, що формуються та використовуються органами місцевого самоврядування в процесі перерозподілу національного доходу для забезпечення розширення відтворення та задоволення потреб населення. Суспільство і суспільство».

Інші вчені, такі як Омелянович Л.О., Левченко В.С., Гистева О.В., Фірсов Д.В. та інші розглядають місцеві бюджети з двох позицій:

- 1) Як організаційна форма накопичення фінансових ресурсів у розпорядженні органів місцевого самоврядування;
- 2) Як система фінансових відносин, що встановлюються між державним та місцевими бюджетами та між місцевими бюджетами.

Кириленко О.П. характеризує місцевий бюджет як низку економічних зв'язків, які служать інструментом розподілу та перерозподілу ВВП та національного доходу країни, забезпечуючи тим самим формування фіскальної бази органів місцевого самоврядування, а також соціальної та державної влади.

Формування та виконання місцевого бюджету, повноваження учасників бюджетного процесу на місцевому рівні, розподіл функцій між ними регулюються законом. Зокрема – Конституція України, Закон України про бюджет, Податковий кодекс України, Закон України «Про місцеву автономію», Закон України «Про місцеве самоврядування», Річний закон України «Відповідно до Указу Президента України, Положення про місцеве самоврядування». Кабінету Міністрів України». Українські міністри, центральні органи виконавчої влади, міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України (особливо Європейська хартія місцевого самоврядування) тощо.

Відповідно до чинного законодавства місцеві бюджети формуються відповідно до положень бюджетної політики місцевого рівня, встановлених до проекту бюджету, у тому числі:

- Характеристика основних напрямів соціально-економічного розвитку та питання географічних одиниць;
- окреслення ключових питань зростання доходів та підвищення ефективності бюджетного фінансування;
- аналіз виконання соціальних програм, вивчення реальних потреб населення в бюджетних послугах та відповідне коригування структури бюджетних послуг;
- реформування мережі бюджетних установ та структури послуг, які вони надають;
- визначення шляхів розвитку державних підприємств та підвищення ефективності управління ними;
- середньо- та довгострокові плани;

- визначення шляхів ефективного використання бюджетних коштів. [7, с. 412].

Місцеві бюджети затверджує представницький орган (державний, районний, міський, міськрайонний (у разі його створення), селищна, сільська рада). Для забезпечення реалізації пріоритетів у прийнятті рішення щодо бюджетної політики місцевого самоврядування та інтересів суспільства необхідно обирати ефективні методи, форми, важелі, інструменти, стимули, санкції.

Виконання місцевого бюджету потребує координації всіх учасників бюджетного процесу: місцевої державної адміністрації, виконавчого органу відповідної місцевої ради, сільського голови (Державна служба, Державне агентство України), розпорядників бюджетних коштів, юридичних осіб та фізична особа – платник податку [15].

Законом про бюджет визначено, що складовими бюджету є загальний фонд та спеціальний фонд. Видатки загального фонду спрямовуються на фінансування видатків будь-яких надходжень, якщо вони не зараховані до спеціального фонду. Фонд спрямований на фінансування ключових функцій і завдань держави та регіональних громад.

Спеціальний фонд забезпечує цільове використання бюджетних коштів, що є повноваженнями головного розпорядника бюджетних коштів Кодексом, Законом про Державний бюджет України або рішеннями про місцеві бюджети, та забезпечує місцеві бюджети.

Лише Закон про бюджет України та Закон про Державний бюджет України поділяють бюджет на загальні фонди та спеціальні фонди та їх складові.

До фіскальної бази місцевого бюджету входять доходи, які використовуються безстроково на безповоротній основі. Вони забезпечують стабільність бюджету та фінансування його видатків.

Згідно з Бюджетним кодексом України джерелами доходів місцевих бюджетів є 4 групи:

- 1) податкові надходження;
- 2) неподаткові надходження;
- 3) доходи від операцій з капіталом;
- 4) трансферти.

Основним джерелом надходжень бюджетів усіх рівнів є податки.

Податкові надходження становлять понад 2/3 усіх надходжень бюджету [13, с.24].

У грудні 2014 року були прийняті зміни до Закону, згідно з якими з 2015 року розпочнеться новий етап бюджетної децентралізації, що передбачає передачу додаткових бюджетних повноважень органам місцевого самоврядування та збільшення бюджетних ресурсів на їх виконання. Як наслідок, дохідна частина місцевого бюджету значно зросла за рахунок підвищення індивідуальних податкових ставок та повного перерахування деяких податків на місцевий рівень, забезпечуючи незалежність, самостійність та фінанси:

- самостійне формування місцевих бюджетів;
- затвердження місцевого бюджету незалежно від умов прийняття державного бюджету - до 25 грудня року, що передує плановому;
- спрощені процедури надання місцевих гарантій та місцевих позик міжнародним фінансовим організаціям;
- право надавати місцеві зовнішні запозичення всім містам обласного значення;
- самостійний відбір органів (в казначействі чи банківських установах) для збереження права використання бюджетних коштів на розвиток місцевих бюджетів та власних надходжень бюджетної установи;
- Єдиний національний стандарт податкових відрахувань для кожного сегмента бюджету;
- Орієнтовне планування показників [3].

Щодо видатків місцевих бюджетів, то це економічні відносини, які виникають у зв'язку із здійсненням повноважень місцевих органів влади та делегатів.

Видатки місцевих бюджетів відображають економічні відносини, пов'язані з використанням фінансових ресурсів місцевими органами (органами) для задоволення потреб населення на певній території.

Напрямок, форма, структура та обсяги видатків місцевих бюджетів визначаються відповідно до принципів раціональності, ефективності, цілі та доцільності та відповідають стратегіям економічного та соціального розвитку.

Видаткові та бюджетні позики поділяються на:

- 1) Бюджетний план (класифікація плану витрат та бюджетного кредиту);
- 2) Функції, виконання яких пов'язане з видатковими та бюджетними позиками (функціональна класифікація видатків і бюджетних позик);
- 3) Економічна характеристика бізнесу, який здійснювався протягом періоду, в якому він здійснювався (економічна класифікація видатків бюджету).

Рейтинг програмного забезпечення використовується під час застосування методу цільового бюджетування до програми.

У процесі підготовки рішення про бюджет місцевого самоврядування місцевий фінансовий орган відповідно до пропозицій відповідальної за бюджетний фонд класифікує плани видатків і позик бюджету місцевого самоврядування у звіті про бюджет.

Запровадження бюджету видатків до класифікації підрозділів — це інституціоналізація бюджету видатків на основі головних розпорядників бюджетних коштів.

Функціональна класифікація видатків групує видатки бюджету за функціями, які виконує держава. До них належать витрати на освіту, житлово-комунальні послуги, оборону, соціальний захист та соціальне забезпечення, охорону здоров'я, місцеве самоврядування, бізнес тощо.

За економічною класифікацією видатки бюджету поділяються на поточні та капітальні (видатки на розвиток).

Поточні витрати спрямовані на забезпечення повсякденного функціонування органів місцевого самоврядування.

Нестабільність законодавства, неузгодженість і неузгодженість деяких нормативних актів стали перешкодою для розвитку місцевого оподаткування. Проблема існуючої системи місцевого оподаткування в Україні полягає в тому, що окремі ставки податку є неефективними та не забезпечують стабільних надходжень до місцевих бюджетів.

Інший принциповий недолік місцевого оподаткування полягає в тому, що органи місцевого самоврядування не мають права стягувати податки та збори на власній території. Така система не враховує регіональні особливості та втрачає певні фінансові можливості.

Наприклад, органи місцевого самоврядування мають свої спеціальні цільові показники оподаткування, які можуть значно доповнити місцеві фіскальні надходження та можуть спрямовувати додаткові кошти для вирішення регіональних економічних та соціальних проблем.

Практика фінансової підтримки місцевого самоврядування України, методи та методики аналізу податкових надходжень до місцевих бюджетів показують, що ефективність місцевих податків і зборів не оцінюється належним чином. Зокрема, представники наукової спільноти, економісти та практики запропонували чимало причин, що негативно впливають на якість адміністрування податків, внаслідок чого виникають різноманітні форми та методи ухилення від сплати податків.

До них належать: - низька частка місцевих податків і зборів у структурі доходів місцевих бюджетів (у середньому 1-2%), що не забезпечує органам місцевого самоврядування достатньо фінансових ресурсів для виконання покладених на них функцій;- різноманіття місцевих податків і зборів із неоднорідною базою оподаткування призводило як до необхідності організації складного механізму їх справляння, так і невмотивованого зростання адміністративних витрат податкового апарату держави; - наявність місцевих податків і зборів, витрати на адміністрування яких значно перевищують їх надходження до місцевих бюджетів; - невисокий рівень добровільності сплати

місцевих податків і зборів, спричинений обмеженою правовою свідомістю в переважній більшості платників.

Досвід зарубіжного місцевого оподаткування показує, що в більшості розвинених країн місцеве оподаткування становить 5-30% усіх податкових надходжень до державного бюджету, що становить значну частину доходів місцевих бюджетів. Особливо в Японії – 35%, Великобританії – 37%, Німеччині – 46%, Франції – 67%, а в США – 66% доходів місцевого самоврядування [8, с.244]. У міжнародному розумінні місцеві податки визначаються як місцеві податки і є основним джерелом доходів місцевих бюджетів у більшості західних країн. Особливістю європейської бюджетної системи є зростання значення місцевих бюджетів, які є важливою частиною фінансової системи та все частіше використовуються для розширення повноважень органів місцевого самоврядування під впливом зростання, розширення та ускладнення управління національною економікою. соціально-економічні регіональні процеси та подолання розривів у соціально-економічному розвитку.

Слід підкреслити, що власні надходження місцевих бюджетів демократичних держав є фактично власними, тобто тими частинами, які не належать до вищих бюджетних надходжень і тому не регулюються вищими органами влади. В результаті багатовікової еволюції на Заході сформувалася розгалужена система місцевих податків і зборів, яка характеризується:

Різноманітність. У Бельгії 100 місцевих податків, в Італії – 70%;

2. Маса. Майже всі дорослі платять податки, незалежно від соціального статусу та рівня доходів. У Сполучених Штатах, наприклад, бюджет сім'ї з чотирьох осіб, яка заробляє 50 000 доларів на рік. Середня сплата всіх місцевих податків становить 440 доларів. Щорічно – 8,9% її доходу. Як правило, в одних штатах це число становить лише 3,5, а в інших — 14% доходу домогосподарства;

3. Повернення. Якщо доходи збільшуються, частка місцевих податків і зборів у загальному обсязі доходів зменшується. У той же час деякі країни запроваджують прогресивні податкові ставки для основних місцевих податків

при оподаткуванні особистого майна громадян (Фінляндія, Норвегія, Іспанія, Швеція, Швейцарія);

4. Застосування права податкової ініціативи. Усі види місцевих податків запроваджуються законами, прийнятими парламентом країни.

Місцеві органи влади мають повноваження встановлювати податкові ставки в межах встановлених законом порогів.

За кордоном існують три види місцевих податків:

1. Група 1: Прямі та непрямі місцеві податки, запроваджені місцевою владою майже у всіх країнах і повністю включені до їхніх бюджетів. Прямими податками є податок на промисловість, податок на нерухоме майно, податок на землю, податок на транспортні засоби тощо. Непрямі податки — це податки на споживання особистих і місцевих осіб на споживання споживчих товарів та інших ресурсів. Це акцизи на бензин, алкогольні напої та інші товари. В Японії - податок на споживання газу та електроенергії.

2. Друга категорія: податки, що нараховуються або утримуються державою (надбавка до місцевого земельного та сільськогосподарського податку в Італії, відрахування податку на доходи фізичних осіб, податку на прибуток підприємств у США, надбавка на податок на додану вартість у Франції тощо);

3. Третій вид місцевого податку є найбільшим. Серед них: податок з торгівлі, податок на собак, податок на розваги, податок на окуляри, податок на право власності на транспортні засоби, податок на торгівлю алкогольними напоями, податок на видачу ліцензії на спадщину, податок на подарунки, податок з власників двох квартир, податок на полювання та рибальство, відкриття питних закладів, прибирання вулиць та прибирання побутових відходів, реклами та інше.

Тому провідну роль у формуванні доходів зовнішньої бюджетної системи є оподаткування. Вони використовуються державою як ключовий інструмент для перерозподілу національного доходу та є базою доходів для частин фінансової системи, таких як національний бюджет та місцеві фінанси, а також

державні спеціальні фонди. Центральні державні органи використовують найважливіші податкові надходження на загальнодержавні потреби, а місцеві органи влади (муніципальні органи влади) виділяють менше податкових надходжень, що також має вирішальне значення для формування місцевих бюджетів [11, с.131].

Ми покращимо макро- та мікросистеми оподаткування, стабілізуємо частку місцевих податкових надходжень та розширимо податкову автономію. Місцеві екологічні та акцизи можуть стати перспективним інструментом підвищення фінансової безпеки в регіоні.

З точки зору високої фіскальної ефективності, до переліку місцевих податків і зборів слід включити податки на спадщину та дарування. Ці податки перерозподілять кошти на встановлення взаємозв'язку між місцевими бюджетами та результативністю бізнесу, заробітною платою, рівнем розвитку ринку нерухомості та ефективним використанням майна суб'єктами господарювання, що спонукатиме місцеву владу створювати сприятливі умови для розвитку бізнесу, оскільки це безпосередньо вплине розмір місцевих фіскальних доходів.

2. АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ДОХОДІВ В МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ УКРАЇНИ

Місцеві фіскальні доходи та видатки відіграють важливу роль у регіональному економічному та соціальному розвитку. Як основна фінансова база органів місцевого самоврядування вони займають особливе місце в бюджетній системі нашої країни. Вони акумулюють понад 80% усіх фінансових ресурсів, доступних для місцевого самоврядування [14]. Тому його рекомендується аналізувати в контексті української макроекономічної динаміки.

Також заслуговує на увагу вплив децентралізації на доходи місцевих бюджетів у 2015 році, оскільки рік став ознакою реформ і можна було виявити перші досягнення та проблеми у досягненні повної незалежності місцевого самоврядування.

Відповідно, проаналізуємо ефективність бюджетної децентралізації шляхом порівняння показників доходів місцевих бюджетів за 2018-2020 роки [17].

З наведених даних у табл. 2.1 ми бачимо, що протягом 2018-2020 рр. частка доходів (без трансфертів) та видатків місцевих бюджетів не є стабільною. Питома вага доходів (без трансфертів) коливається у межах від 6,5% до 7,2% від ВВП, а частка видатків у 2018-2020 рр. – від 14,3% до 14,5%.

Таблиця 2.1

Доходи та видатки місцевих бюджетів в контексті макроекономічної динаміки та формування показників зведеного бюджету України за 2018 – 2020 рр

Показники	2018	2019	Приріст, млрд грн	Темп приросту, у, %	2020	Приріст, млрд грн	Темп приросту, %
ВВП, млрд грн	1566,7	1979,5	412,8	26,3	2383,2	403,7	20,4
Доходи зведеного бюджету, млрд грн	456,1	652,0	195,9	43,0	782,7	130,7	20,0

Видатки зведеного бюджету, млрд грн	523,1	679,8	156,7	30,0	835,6	155,8	22,9
Доходи місцевих бюджетів (без трансфертів), млрд грн	101,1	120,5	19,4	19,2	170,6	50,1	41,6
Видатки місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів), млрд грн	223,5	276,9	53,4	23,9	346,2	69,3	25,0
Частка доходів місцевих бюджетів (без трансфертів) у ВВП, %	6,5	6,1			7,2		
Частка видатків місцевих бюджетів у ВВП, %	14,3	14,0			14,5		
Частка доходів місцевих бюджетів (без трансфертів) у доходах зведеному бюджеті, %	22,2	18,5			21,8		
Частка видатків місцевих бюджетів у видатках зведеного бюджету, %	42,7	40,7			41,4		

*Складено автором на основі даних [4, 19, 20, 22]

Так, загальні та цільові кошти (без урахування міжбюджетних трансфертів) місцевого бюджету у 2018 році становили 101,1 млрд грн. В результаті виконання бюджету гміни за затвердженими радою гміни показниками становить 95,6%. Доходи місцевих бюджетів (без урахування трансфертних платежів) становили 6,5% ВВП та 22,2% зведеного бюджету.

Як бачимо (табл. 2.1), у 2018-2020 рр. частка доходів місцевих бюджетів у загальному бюджеті України не перевищувала 22,2%, що свідчить про меншу

частку органів місцевого самоврядування у вирішенні проблем регіонального розвитку.

Натомість у 2019 році, без урахування міжбюджетних трансфертів, до місцевих бюджетів було виділено 120,5 млрд грн. За затвердженими радою гміни показниками рівень виконання бюджету місцевого самоврядування становить 122,4%. Доходи місцевих бюджетів зросли на 19,2%, тобто на 19,4 млрд грн більше, ніж у попередньому році.

Частка доходів місцевих бюджетів (без урахування трансфертних платежів) у ВВП зменшилась на 0,4% до 6,1%, а у зведеному бюджеті – до 18,5%.

Збільшення доходів місцевих бюджетів в Україні з 2019 року свідчить про значне підвищення фіскальної спроможності органів місцевого самоврядування, що дозволяє їм виконувати соціально-економічні завдання та закладає основи фінансової самодостатності місцевих громад.

У 2020 році до місцевих бюджетів (без трансфертів) надійшло 170,6 млрд грн. За затвердженими радою гміни показниками рівень виконання бюджету місцевого самоврядування за доходами становить 116,8%. У порівнянні з 2019 роком (за аналогічних умов, без урахування непідконтрольних українській владі територій) місцевий бюджет збільшив надходження на 41%, тобто на 50,1 млрд грн. Частка доходів місцевих бюджетів (без трансфертних платежів) у ВВП зростає на 1,1% до 7,2%, а в зведеному бюджеті – до 21,8%.

Збільшення витрат місцевих бюджетів у частці від ВВП у 2020 році пов'язане з невеликим зростанням ВВП та збільшенням самих видатків місцевого бюджету.

Збільшення доходів місцевих бюджетів у 2020 році пов'язане з підвищенням ставок оподаткування, розширенням баз єдиного податку та оподаткування доходів фізичних осіб, оптимізацією міжбюджетних трансфертних платежів, перерахуванням дотацій державного бюджету зі спеціальних фондів до загальних фондів. Державний бюджет проти місцевого бюджету. Об'єднані територіальні громади – 1 млрд. грн. та Національного

фонду регіонального розвитку, розмір якого встановлений у 3 млрд. грн. За рахунок скасування 3,6% ЄСВ для службовців, та 6,1% ЄСВ для органів місцевого самоврядування та державних службовців [17].

В результаті децентралізація за два роки реалізації дала чіткі результати, а саме збільшення дохідної бази місцевих бюджетів та перевищення планових показників.

Слід зазначити, що основною статтею доходів місцевого бюджету (без трансфертних платежів) є податкові надходження (табл. 2.2). Таким чином, у 2018 році вони досягли 87,3 млрд грн. або 86,4% доходів місцевого бюджету (без урахування трансфертів). У 2019 році їх вартість зросла до 98,2 млрд грн. Проте за рахунок збільшення інших статей доходів частка знизилася до 81,5%. Порівняно з 2020 роком податкові надходження зросли на 50% до 146,9 млрд грн, а їх частка зросла до 86,1%.

Таблиця 2.2

Динаміка обсягу та структури доходів місцевих бюджетів України у 2018-2020 рр.

Показники	2018	2019	2020
Доходи місцевих бюджетів (без трансфертів), млрд грн	101,1	120,5	170,6
Податкові надходження, млрд грн	87,3	98,2	146,9
питома вага, %	86,4	81,5	86,1
Неподаткові надходження, млрд грн	12,3	20,1	21,9
питома вага, %	12,2	16,7	12,8
Доходи від операцій з капіталом, млрд грн	1,1	1,6	1,4
питома вага, %	1,1	1,3	0,8

*Складено автором на основі даних [20]

У 2018-2020 роках також зросла сума неподаткових доходів (табл. 2.2), хоча частка змінилася по-різному. Так, у 2018 році їх вартість сягнула 12,3 млрд грн, а частка в доходах місцевих бюджетів (без урахування трансфертів) становила 12,2%. Наступного року їхня вартість зросла на 7,8 млрд грн, а частка зросла до 16,7%. Порівняно з 2020 роком частка трохи знизилася до 12,8%, а виручка зросла до 21,9 млрд грн.

Доходи від операцій з капіталом становили меншу частку в структурі доходів бюджету на 2018-2016 рр. – 1,1, 1,6 та 1,4 млрд грн відповідно з часткою 1,1, 1,3 та 0,8% (табл. 2.2).

Однак найбільшою проблемою доходів місцевого бюджету України є те, що трансферти становлять значну частку в структурі доходів місцевого бюджету (56,4%, 59,1%, 53,4% доходів місцевого бюджету у 2018-2020 роках відповідно) (табл. 2.3.), що свідчить про надмірну залежність від фінансування державного бюджету (рис. 2.1). Необхідно виділити зміни в структурі переказних платежів.

Таблиця 2.3

Динаміка трансфертів місцевих бюджетів у 2018-2020 рр.

Показники	2018	2019	2020
Доходи місцевих (з трансфертами) бюджетів, млрд грн	231,7	294,5	366,1
Офіційні трансферти	130,6	174,0	195,4
питома вага, %	56,4	59,1	53,4

*Складено автором на основі даних [20]

Рис.2.1. Структура доходів місцевих бюджетів (з трансфертами) за 2020 рік [20]

Щодо видатків місцевих бюджетів (табл. 2.1), то структура змінилася. Збільшення частки місцевих бюджетних видатків свідчить про підвищення автономності видатків місцевих бюджетів та ефективності використання коштів місцевих бюджетів. Так, у 2018 році вони становили 223,5 млрд грн, їхня частка

у ВВП – 14,3%, а частка у видатках зведеного бюджету – 42,7%. У 2019 році їх вартість зросла на 23,9%, або на 53,4%. Видатки скоротилися до 6,1% ВВП і до 40,7% зведеного бюджету. Видатки місцевих бюджетів у 2020 році зросли на 25% до 346,2 млрд грн, а їх частка у ВВП зросла до 21,8% і становила 41,4% видатків зведеного бюджету.

Аналізуючи структуру видатків за функціональною класифікацією місцевого бюджету (табл. 2.4), зазначимо, що вона в основному використовується на освіту (32,0% у 2018 році; 30,3% у 2019 році; 27,3% у 2020 році), охорону здоров'я (20,8% у 2018 р.; 21,5 % у 2019 р., 18,2 % у 2020 р.) та соціальний захист та соціальне забезпечення (25,7 % у 2018 р.; 26, 2 % у 2019 р.; 30,7 % у 2020 р.). У структурі видатків місцевого бюджету на 2020 рік порівняно з 2018-2019 роками значно зросла частка видатків на господарську діяльність (з 4,1% у 2018 році до 10,0% у 2020 році). Порівняно з 2018 роком частка видатків на житлово-комунальні послуги зменшилась у 2019 році з 7,9% у 2018 році та 5,7% у 2019 році до 5,1% у 2020 році.

Незначні видатки місцевого бюджету на фінансування функцій держави (11 млрд. грн. у 2018 р., або 4,9% від загального обсягу видатків місцевого бюджету на ці цілі; 2019 р. – 14,5 млрд. грн., або 5,2%), психічний і фізичний розвиток (9 млрд. грн., або 4,0%)). 2018 відсоток; 9,6 мільярда доларів, що на 3,5 відсотка більше в 2019 році; 11,9 мільярда доларів, або 3,4 відсотка в 2020 році).

З 2019 по 2020 рр. доходи та видатки місцевого бюджету аналізуються за адміністративно-територіальними одиницями (табл. 2.4), при цьому доходи та видатки регіону значно зросли.

Таблиця 2.4

Обсяг доходів і видатків місцевих бюджетів в розрізі адміністративно-територіальних одиниць за 2019-2020 рр. *

млрд грн

№ п/п	Назва території	Доходи		Видатки	
		2019	2020	2019	2020
1	Вінницька	3,8	5,7	11,0	13,7
2	Волинська	2,2	3,1	7,7	9,4
3	Дніпропетровська	13,2	17,9	24,1	31,0
4	Донецька	7,1	8,7	13,7	15,8
5	Житомирська	2,8	4,1	8,7	11,0
6	Закарпатська	2,1	3,1	8,5	10,0
7	Запорізька	5,6	8,7	11,9	15,5
8	Івано-Франківська	2,6	3,7	9,7	12,1
9	Київська	6,1	9,2	12,7	16
10	Кіровоградська	2,4	3,6	6,9	8,5
11	Луганська	2,2	2,5	4,5	6,1
12	Львівська	6,4	10,0	17,9	22,6
13	Миколаївська	2,9	4,3	7,7	9,5
14	Одеська	6,9	10,8	15,8	19,7
15	Полтавська	4,8	6,9	10,4	14
16	Рівненська	2,2	3,1	8,4	10,1
17	Сумська	2,7	4,0	7,7	9,9
18	Тернопільська	1,9	2,6	7,0	9,2
19	Харківська	7,9	11,3	17,3	22,1
20	Херсонська	2,3	3,3	6,8	8,3
21	Хмельницька	2,9	4,2	9,0	11,2
22	Черкаська	3,2	4,7	8,7	11,2
23	Чернівецька	1,7	2,5	5,9	7,3
24	Чернігівська	2,4	3,7	7,1	8,7
25	м.Київ	22,2	29,2	28,0	33,4
Всього		120,5	170,6	276,9	346,2

*Складено автором на основі даних [20]

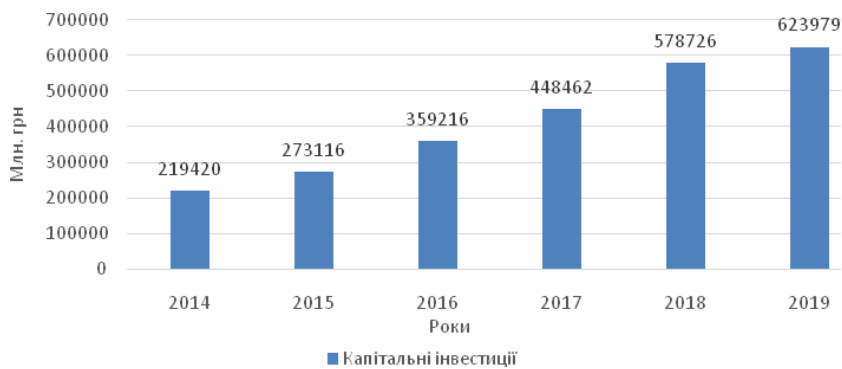
Особливо райони з найвищими надходженнями до місцевих бюджетів у 2020 році. (табл. 2.4) У тому числі м. Київ-Дніпропетровська область 29,2 млрд. грн. - 17,9 млрд грн, Харківська область - 11,3 млрд грн, Одеська область. – 10,8 млрд грн та Львів – 10 млрд грн. Найменше заробляють Луганськ та Чернівці – 2,5 млрд грн, Тернопіль – 2,6 млрд грн, Воррен, Закарпаття та Рівне – по 3,1 млрд грн.

Щодо видатків (табл. 2.5), то більшу їх частину покриває місцевий бюджет Києва на 2016 рік – 33,4 млрд ОАЕ у Дніпропетровській області. - 31 млрд. грн., Львівська обл. - 22,6 млрд. грн., Харківська обл. - 22,1 млрд грн, Одеська обл. - 19,7 млрд грн, Київська область - 16 млрд грн. Найменше видатків місцевий бюджет Луганської області – 6,1 млрд доларів, Чернівців – 7,3 млрд доларів, Херсона – 8,3 млрд доларів, Кіровограда – 8,5 млрд доларів, Чернігова – 8,7 млрд доларів.

Незважаючи на те, що органи місцевого самоврядування отримують значні міжбюджетні трансферти з державного бюджету, поточний рівень фінансування видатків місцевого бюджету недостатній для забезпечення ефективного функціонування місцевих громад, у тому числі житлово-комунального господарства, що вимагає додаткового фінансування для розвитку доріг, розумового та фізичного розвитку, охорона навколишнього середовища.

Капітальні інвестиції відіграють важливу роль у реалізації національної промислової політики, оскільки вони є основним параметром відтворювального процесу та визначають можливість оновлення основного капіталу, структурного реформування, довгострокового сталого економічного та соціального розвитку [1].

В Україні останнім часом спостерігається чітка позитивна динаміка інвестицій. У результаті капітальні інвестиції у 2019 році склали 624 млрд грн проти 578,7 млрд грн у 2018 році, що в 2,8 раза більше, ніж у 2014 році (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Капітальні інвестиції в Україні в 2014-2019 роках

Джерело: побудовано авторами за даними [2,3]

Проте слід також зазначити, що темпи зростання капітальних інвестицій у 2019 році уповільнилися порівняно з попередніми роками, тому темпи зростання у 2015-2018 роках значно вищі, ніж у 2019 році, що може свідчити про негативну тенденцію зниження капітальних інвестицій. Почніть входити в українську економіку. Порівняно з попереднім роком найвищий темп зростання у 2016 році склав 31,5%.

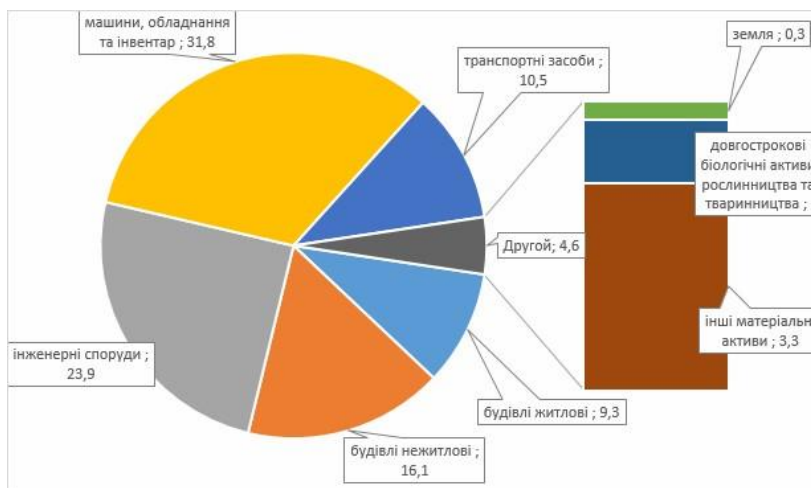
При аналізі інвестиційної діяльності звертайте увагу не тільки на кількісні показники капітальних вкладень, а й на їх структуру. Таким чином, у структурі капітальних інвестицій у 2019 році інвестиції в матеріальні активи становили 96,2%, а в нематеріальні активи – 3,8%.

У структурі інвестицій у матеріальні цінності найбільшу частку займали інвестиції в машини, обладнання та інвентар – 31,8%, далі йдуть інвестиції в цивільне будівництво – 23,9%, інвестиції в нежитлове будівництво – 16,1%.

У 2019 році частка інвестицій у матеріальні активи у структурі капітальних інвестицій зросла на 2,5 процентного пункту порівняно з 2018 роком, а частка інвестицій у нематеріальні активи зменшилась на 2,5 процентного пункту відповідно (рис. 2.3).

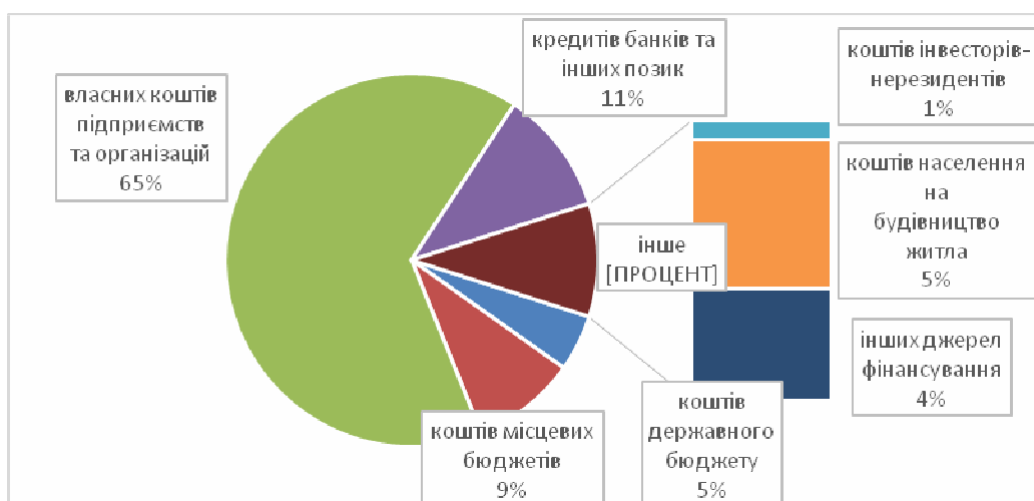
У структурі капітальних інвестицій цього року частка інвестицій у нежитло зросла на 0,7 процентного пункту, а частка інвестицій у цивільне будівництво – на 4,7 процентного пункту. п., частка автоінвестицій впала на 2,3%. п. Інвестиції в такі права, як назва компанії, права промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії та права на франшизу зменшилися на 2,9% у порівнянні з аналогічним періодом минулого року. п. Слід звернути увагу на зменшення інвестицій в нематеріальні активи. Ця тенденція вкрай несприятлива, оскільки в розвинутих країнах ХХІ століття нематеріальні активи стали більш привабливими для інвестування.

Рис. 2.3. Структура інвестицій у матеріальні активи у 2019 році

Джерело: побудовано авторами за даними [2,3]

Найбільшим джерелом фінансування капітальних інвестицій у 2019 році в Україні були власні кошти підприємств та організацій, їх частка у структурі капітальних інвестицій складала 65,4%, проти 70,8% у минулому році (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Структура капітальних інвестицій за джерелами фінансування в Україні у 2019 році

Джерело: побудовано авторами за даними [2,3]

Не зважаючи на зменшення питомої ваги, а також на скорочення обсягів власних коштів підприємств, що спрямувались на капітальні інвестиції у 2019 році порівняно з 2018 роком, за аналізований період вони зросли у 2,6 рази (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Динаміка капітальних інвестицій за джерелами фінансування в Україні у 2015-2019 роках

Джерело: побудовано авторами за даними [2;3]

У 2019 році інвестиційні видатки державного бюджету склали 30,8 млрд грн, що на 8 млрд грн більше, ніж у минулому році. Їхня частка у структурі капітальних інвестицій становила 4,9 відсотка, що на 1 процентний пункт більше, що є найвищим показником з 2014 року. З 2014 по 2019 рік видатки на фінансування капітальних інвестицій у держбюджеті зросли в 11,3 раза, а їх питома вага в структурі джерел фінансування капітальних інвестицій зросла з 1,2% у 2014 році до 4,9% у 2019 році. Можна зробити висновок, що темпи зростання фінансування інвестицій з державного бюджету за аналізований період випереджали темпи зростання інших джерел, але їх розмір залишався незначним порівняно з іншими джерелами.

Інвестиції за рахунок місцевих бюджетів у звітному році становили 56,5 млрд. грн., збільшившись за рік на 6,1 млрд. грн., або на 12,2 відсотка, а їх частка в структурі капітальних інвестицій становила 9,1 відсотка, або на 0,4 в.п. рік тому.

За аналізований період найбільша частка у структурі джерел фінансування капітальних інвестицій становила 9,3% у 2017 році, найнижча – у

2014 році – 2,7%. За останні п'ять років обсяги інвестування та фінансування місцевих фінансових фондів зросли в 9,5 рази, що на 6,4 процентного пункту призвело до збільшення частки структури. З 2,7% на початку періоду до 9,1% на кінець періоду аналізу. Незважаючи на значне зростання, їх частка все ще невелика – менше 10%.

Інвестиційне фінансування за рахунок банківських кредитів і позик зросло на 22,4 млрд грн, або на 50%, до 67,2 млрд грн, що становить 10,8%, або 3%, структури капітальних інвестицій у 2019 році. Це на 7,8% більше, ніж за аналогічний період минулого року. Найбільша частка банківського кредитування та запозичень протягом аналізованого періоду була зафіксована у 2019 році, а найнижча частка інвестицій у банківське кредитування та фінансування позик у структурі позик була зафіксована у 2017 році на рівні 6,6%.

Міністерство фінансів України повідомило, що у червні 2021 року дефіцит загального фонду держбюджету України зріс до 18,5 млрд грн з початку року до 49,8 млрд грн.

«У січні 2021 – червні 2021 року держбюджету виконано дефіцит у розмірі 50,4 млрд грн, з них дефіцит загального фонду – 49,8 млрд грн, тоді як загальний фонд у звітному періоді – 118,9 млрд грн. Фінансовий сайт У опублікованому прес-релізі згадуються оперативні дані Департаменту фінансів (ДКСУ).

За їхніми даними, дохід до загального фонду держбюджету в червні склав 84,9 млрд грн, що на 6,9% більше плану, а дохід держбюджету за I півріччя – 505,9 млрд грн, збільшившись на 4,9%, не просто фарбування. При цьому витрати за півроку склали 558,4 млрд грн, або 92,6% від переліку за період.

«Соціальні витрати, витрати на оборону, боргове та субсидійне обслуговування, субсидії місцевим бюджетам здійснено в повному обсязі та вчасно відповідно до розпоряджень про виплату», – йдеться у повідомленні Мінфіну.

За даними міністерства, фактичні запозичення загального фонду держбюджету за півроку склали 257,8 млрд грн, що на 23,4% менше від плану. Розміщенням ОВДП на фінансування держбюджету залучено 211,4 млрд грн, у тому числі в іноземній валюті – 59,7 млрд грн (\$1,7 млрд та 409,9 млн євро).

З зовнішніх джерел за цей період Мінфін залучив 46,7 млрд грн, у тому числі 34,7 млрд грн (\$1,25 млрд) - 9,6 млрд грн - за рахунок розміщення 8-річних зовнішніх державних облігацій (ОВДП) під 6,875% річних - - Надходження грошових коштів від МБРР за програмою «Перша позика на політику розвитку у сфері економічного відновлення» та 1,1 млрд грн (40 млн доларів) – позика МБРР за програмою «Додаткове фінансування проекту» для покращення здоров'я людей».

"Між тим, погашення державного боргу з січня 2021 року по червень 2021 року становило 231 мільярд дирхамів ОАЕ (100% від плану) і плата за обслуговування 74 мільярди дирхамів (94,5% від плану)", - повідомили в міністерстві.

Згідно з повідомленнями, доходи держбюджету на 2021 рік становлять 1,084 трлн грн, з яких 959,854 млрд грн – із загального фонду, а видатки – 1,32 трлн грн і 1,183 трлн грн відповідно.

3. ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Протягом останніх років питання формування дохідної бази місцевих бюджетів є центральним питанням досліджень науковців та безпосередніх працівників місцевих органів влади. Нині існуюча в Україні система накопичення бюджетних доходів характеризується низькими власними надходженнями місцевих бюджетів, що призводить до збільшення обсягів державної допомоги. Постійна нестача місцевих фінансових ресурсів та нестабільна структура джерел доходів стали основними загальнодержавними проблемами. Тому вдосконалення організаційного процесу міжбюджетних відносин у формуванні регіональних фінансових ресурсів залишається дуже важливим питанням.

Реальні фінансові можливості місцевих органів влади досить обмежені, що сповільнило демократичний перехід в країні. Відносний характер фіскальної незалежності місцевого самоврядування робить актуальним питання розподілу доходів місцевих бюджетів України.

У складній політичній та економічній ситуації, спричиненої останніми подіями в Україні, Україна ухвалила закон «Про внесення змін до Закону про бюджет України щодо реформування міжбюджетних відносин». Таким чином, розпочався новий етап реформи децентралізації, який, за попередніми даними, дозволить місцевим бюджетам збільшити свої повноваження щодо проведення ефективної економічної політики на місцях [12].

Проте реформа все ще знаходиться на стадії вдосконалення: адміністративно-територіальний устрій України успадковано від радянських часів, а система виконавчої влади та органів місцевого самоврядування базується на вертикальній системі прийняття рішень. Тобто місцеві органи влади дуже залежать від центрального уряду у фінансових справах. Процес

реформ ускладнюється ще й тим, що частини країни знаходяться в зонах окупації.

Основними проблемами, які гальмують реформу місцевої фіскальної децентралізації, є:

- Повноваження місцевих органів влади все ще обмежені та розмиті, що зменшує їхню здатність вирішувати важливі місцеві питання в межах Конституції України[23].

– Місцеві бюджети все ще занадто слабкі та залежні від центру, а їх формування обмежене. Фінансових ресурсів постійно не вистачає, а повноваження, надані державою, неможливо здійснити. Надходження до місцевих бюджетів є низькими, а держава, у свою чергу, не в змозі виконувати свої фінансові зобов'язання щодо мандатів.

– Питання землі залишається актуальним, оскільки землі в межах сіл, селищ та міських рад не входять до складу населених пунктів, а отже, не підпорядковані місцевим органам влади.

- Стара система адміністративної регіональної організації радянського зразка мала вертикальну схему прийняття рішень [16].

На обсяг фінансових ресурсів місцевого самоврядування впливає багато факторів, зокрема:

- розподіл влади між державними органами влади та місцевим самоврядуванням;

- розподіл джерел доходів державного та місцевих бюджетів;

- діюча система оподаткування, переліки податків і внесків, ставки податків, пільги;

- взаємозв'язок між бюджетом організації та порядком перерахування коштів із загальнодержавного бюджету до місцевого бюджету;

- стан фінансових ринків країни та реальні можливості місцевого самоврядування використовувати позикові (позики) та позикові кошти (місцеві позики);

- склад і фінансове становище суб'єктів господарювання та інших суб'єктів господарювання, що належать до місцевого господарства;

Важливим напрямком вирішення проблеми фінансового забезпечення місцевих бюджетів є посилення зв'язку соціальної економіки та бюджетного планування в адміністративних регіонах. На формування доходів місцевих бюджетів мають впливати соціально-економічні умови у сфері місцевого самоврядування та виконання планів розвитку підрозділів адміністративного регіону. Водночас в Україні більше 90% бюджету субсидується, і лише 8% бюджету надходить донорам за нинішньої системи бюджетного нагляду. Удосконалення процесу формування доходів місцевих бюджетів сприятиме підвищенню рівня їх фіскальної безпеки та зменшенню частки міжбюджетних трансфертів, що, у свою чергу, сприятиме мінімізації обсягів субсидованих бюджетів.

Основним джерелом надходжень місцевих бюджетів є податки.

Місцеві органи влади не можуть реалізувати прихований податковий потенціал та ефективно регулювати місцеву економічну діяльність, а непрозорість окремих податкових адміністрацій призведе до недовикористання наявних податкових можливостей [18]. Особисті доходи громадян, підприємницька діяльність незареєстрованих МСП залишаються поза увагою фіскальних органів через великий обсяг тіньової діяльності та зайнятості.

Для вдосконалення існуючої системи місцевого оподаткування необхідно не лише забезпечити максимальне надходження існуючих податків і зборів, чого можна досягти шляхом встановлення більш прозорих процедур стягнення податків та відсотків, а й доповнити перелік податків і зборів, що належать державі, хоча на практиці вони повністю стягуються з місцевих бюджетів.

У більшості країн податки на нерухомість є ефективним джерелом місцевих бюджетів. Запровадження таких податків в Україні стало ще одним важливим кроком у збільшенні власних надходжень місцевого бюджету.

У більшості країн податки на нерухомість є ефективним джерелом місцевих бюджетів. Запровадження таких податків в Україні стало ще одним

важливим кроком у збільшенні власних надходжень місцевого бюджету. При цьому необхідно вдосконалити механізм збору податків та запровадити диференційовані ставки податку, які залежатимуть від реальних факторів, що впливають на вартість, тим самим впливаючи на розмір податкового навантаження в різних ланках. населення.

Важливо також запровадити відповідну відповідальність платників місцевих податків та заходи протиправного нарахування, а також створити ефективний механізм контролю платників податків, своєчасної сплати податків[1] тощо.

Багато вітчизняних вчених і політиків очікують позитивного результату збільшення поповнення місцевих бюджетів за рахунок стягнення плати за паркування. Як буває, діяльність, пов'язана з паркуванням транспортних засобів, сьогодні стала звичним явищем. Водночас у країнах зі сформованими традиціями місцевого самоврядування плата за паркування є одним із найважливіших джерел наповнення місцевих бюджетів. В Україні останніми роками ситуація виглядає інакше: плата за паркування становить менше 1% від загальної суми місцевих податків. Ця тенденція пояснюється тим, що ця плата є вибіркою, яку вони збирають. При цьому місцева рада має право утворювати його на власний розсуд.

Проблема в тому, що Податковий кодекс України значно ускладнює процедуру стягнення плати за місця для паркування транспортних засобів. Місцеві ради не повністю використали свої резерви для цього збору через відсутність договорів оренди землі, які ефективно контролюють місця для паркування, межі та планування паркувальних місць, а також обладнання під'їздів до паркувальних місць. Зростання сприятиме вдосконалення механізму стягнення в Податковому кодексі України, а також багато факторів – збільшення кількості транспортних засобів, розширення мережі платних парковок та покращення якості наданих послуг.

Для виявлення вільних земель та вільних неоренованих ділянок необхідно провести комплексну інвентаризацію ділянок на території

територіальної громади, за потреби укласти договори з орендарями на надання орендарям приміщень та орендарів.

Також виникає необхідність періодичної індексації грошової оцінки землі. Частка місцевих фіскальних надходжень, що не заповнюються земельним податком, пов'язана з заниженням грошової оцінки землі та веденням її недосконалого обліку.

Для підвищення додаткової ефективності доходної частини місцевого бюджету необхідно також змінити принципи планування та реалізації доходів місцевих бюджетів.

Для збільшення бюджетних доходів з податку на доходи фізичних осіб необхідно підвищити рівень заробітної плати, ліквідувати заборгованість із заробітної плати, зменшити або ліквідувати тінь доходів, що потребує централізованих заходів.

Формування місцевих бюджетів пов'язане з певними питаннями:

- Різниця між сумою отриманого доходу та обсягом коштів, що використовуються для фінансування основних функцій місцевої влади;
- Низька частка місцевих бюджетів у загальному бюджеті;
- Економічно необгрунтовані заходи, що виникають у результаті перерозподілу коштів на місцевому рівні;
- Часткове зменшення доходу через неотримані податки;
- Деформовані місцеві фіскальні структури призводять до збільшення витрат.

Способи вирішення цих проблем:

- Розмежувати повноваження центрального органу виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо розподілу податків і зборів між різними частинами бюджетної системи.

- Суворі бюджетна дисципліна, яка має відобразитися у належному використанні бюджетних коштів.

- Визначити джерела резервів збільшення доходів місцевого бюджету:

- Надходження від приватизації послуг та виробничих об'єктів комунальної/державної власності;
  - Надходження від аукціонного (конкурсного) продажу об'єктів незавершеного будівництва та невикористаних земельних ділянок;
  - Використання природно-ресурсної ренти - оренда місцевих територіальних, лісових та сільськогосподарських угідь;
  - Право найбільш ефективно використовувати гонорари за телебачення та кінозйомки, аукціони, виставки, ярмарки;
  - Використовувати муніципальні позики;
  - Перевірити податки та інші пільги для належного використання.
  - Застосувати режими жорсткої економії.
  - Контролювати використання передбачених бюджетом фінансових ресурсів.
  - Отримати позики з інших місцевих бюджетів (за наявності вільних фінансових ресурсів).
  - Отримати позики з інших місцевих бюджетів (за наявності вільних фінансових ресурсів).
  - Розширити повноваження органів місцевого самоврядування у сфері господарської діяльності, зокрема створення власних кредитно-фінансових організацій (комунальних банків, місцевих страхових компаній, ощадних кас).
  - Залучати іноземні кредити.
  - Залучати благодійні кошти (кошти спонсорів).
- У більшості країн місцеві податки становлять більше половини всіх витрат місцевого самоврядування. В Україні ж органи місцевого самоврядування на покриття своїх витрат отримують лише 1-2% місцевих податків, які формуються до бюджетів за рахунок відрахувань від державних податків.

Багато економістів вважають, що вдосконалення податкової системи має стати основою формування місцевого бюджету за рахунок зменшення розміру державних податків та збільшення місцевих податків.

Чинне законодавство є недосконалим, згідно з яким самі місцеві органи влади не мають повноважень стягувати місцеві податки, за винятком одного – муніципалітетів. Як наслідок, органи місцевого самоврядування запровадили різні пожертви, збори тощо, намагаючись заповнити втрачені податкові надходження.

В умовах розширення повноважень органів місцевого самоврядування зростає роль і значення місцевих фінансів, що потребує проведення відповідної економічної та фінансової політики. Це дозволить збільшити податкову базу місцевого бюджету для створення достатніх фінансових ресурсів для діяльності місцевих дочірніх суб'єктів господарювання.

ВИСНОВКИ

Місцеві бюджети є важливою частиною бюджетної системи України, вони забезпечують органи державної влади та місцевого самоврядування кошти, необхідні для виконання своїх функцій.

Аналіз фіскальних надходжень через два роки після децентралізації місцевих фінансів показує, що це є проривом для органів місцевого самоврядування, збільшення доходної бази, покращення видатків, створення умов для повної місцевої фіскальної незалежності та розвитку громад. ...

При аналізі структури видатків місцевого бюджету України у 2018-2020 роках найбільшу частку займали освіта, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, що, можна сказати, є соціальною спрямованістю фіскальної політики.

Відносно висока частка видатків у соціальній сфері загалом вигідна суспільству. Витрати на соціальний розвиток надають рішення для майбутнього економічного розвитку. Проте сьогодні в Україні соціальні витрати спрямовані на задоволення потреб споживачів, особливо на збільшення соціальних виплат.

Отримані результати звертають увагу на те, що в Україні все ще залишається дуже актуальним питання недостатності бюджетних коштів для фінансування власної та місцевої влади. Викликає занепокоєння величезний обсяг бюджетних асигнувань та велика кількість трансфертів між бюджетами, що свідчить про те, що органи місцевого самоврядування не в повній мірі виконують свої фіскальні обов'язки, а місцеві податки та збори становлять лише незначну частину доходів місцевого бюджету.

Основними напрямками збільшення доходів місцевих бюджетів є розвиток державно-приватного партнерства, запровадження прозорих процедур купівлі-продажу та оренди землі, індексація оцінки землі, підвищення заробітної плати, ліквідація заборгованості із заробітної плати та тіньових доходів, запровадження середньострокового планування місцевих бюджетів та участь громадськості у моніторингу ефективності використання фінансування тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко Д. П. Місцеві податки та збори у контексті Податкового кодексу України: теоретико-порівняльний аспект/ Д. П. Бондаренко // – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://elkniga.info/book_373_glava_5_M%D0%86S%D0%A1EV%D0%86_PODATKI_TA_ZBORI_U_.
2. Борох Н. М. Шляхи вдосконалення механізму поповнення дохідної частини місцевих бюджетів України в кризовий період економіки // Бізнес Інформ. – 2018. – №6. – С. 55–56
3. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua>
4. Валовой внутренний продукт Украины [Електронний ресурс]. – Джерело доступу <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>
5. Ганущак Ю. І. Г19 Місцеві бюджети / Юрій Ганущак. – К. : Легальний статус, 2017. – 48 с. – (Бібліотека депутата місцевої ради), с. 6.
6. Гнип І. П. Перспективи розвитку системи місцевих податків і зборів в Україні / І. П. Гнип // – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://libfor.com/index.php?newsid=344>
7. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України : моногр. / В. Г. Дем'янишин – Тернопіль : ТНЕУ, 2018. – 496 с., с. 412].
8. Ємельянов В. М. Окремі питання наповнення місцевих бюджетів в Україні за рахунок оподаткування суб'єктів господарювання / В. М. Ємельянов, А. А. Ібрагімова // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія". Серія : Державне управління. - 2017. - Т. 239, Вип. 237. - С. 57-64. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdu_2017_239_237_12
9. Кириленко О. П. Місцеві фінанси. Підручник. За редакцією О.П. Кириленко. –К.: «Знання». –2016. –667с.,ст. 78

10. Клименко О. М. Сучасний стан дохідної частини місцевих бюджетів України / О. М. Клименко, Н. В. Кальчук // Економіка та держава. - 2016. - № 11. - С. 61-64., с.64
11. Костюк Т. С. Децентралізація влади: модель для України [Електронний ресурс] / Т. С. Костюк. – Режим доступу: <http://kds.org.ua/blog/kostyuk-ts-tvorcha-robota-detsentralizatsiyavladi-model-dlya-ukraini>
12. Кульчицький М. І. Місцеві фінанси: практикум: навчальний посібник / Мирослав Кульчицький. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. –302с., ст. 24
13. Ливдар М. В. Аналітична оцінка місцевих бюджетів / М. В. Ливдар // Ефективність державного управління. - 2019. - Вип. 38. - С. 519-528. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2019_38_66
14. Лободіна З. М. Вплив місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток територій в контексті проведення бюджетної реформи / З. М. Лободіна // Інноваційна економіка. – 2019. – № 9 (35). – С. 124–128.
15. Маршук Л. М. Децентралізація влади та формування місцевих бюджетів в Україні / Л. М. Маршук, О. О. Матяш, Н. С. Репа // Молодий вчений. - 2016. - №5. - С. 103-106. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_5_29
16. Надал С. Доходи місцевих бюджетів у контексті децентралізації в Україні / С. Надал, Н. Спасів // Вісник Тернопільського національного економічного університету. - 2016. - Вип. 2. - С. 102-112. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vtneu_2016_2_11
17. Ніколаєва О. М. Місцеві фінанси: навч. посіб. / О. М. Ніколаєва, А. С. Маглаперідзе – К.: «Центр учбової літератури», 2018. – 354 с.
18. Річні звіти Міністерства фінансів України щодо стану виконання місцевих бюджетів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>

19. Річні звіти Державного Казначейства України про виконання Державного та місцевих бюджетів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>.
20. Румянцева Г.І. Стан та шляхи посилення дохідної бази місцевих бюджетів / Г.І. Румянцева // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. - 2018. - Вип. 8(2). - С. 43-47. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2012_8%282%299
21. Статистичний збірник: «Бюджет України 2020» підготовлено відділом статистики державних фінансів Департаменту державного бюджету Міністерства фінансів України
22. Субботович Ю. Л. Бюджетна децентралізація та зміцнення фінансів органів місцевого самоврядування [Текст] / Ю. Л. Субботович // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка [Текст], 2017. – № 13 – С. 44-46.
23. Сучасний стан та перспективи розвитку фінансової системи України: збірник наукових праць V Всеукраїнської науково-практичної Інтернет – конференції. – Вінниця: Видавничо-редакційний відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2016. – 338 с.,ст.16
24. Теорія фінансів: підручник / Юхименко П.І., Федосов В.М., Лазебник Л.Л. та ін.; за заг. ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К.: Центр учбової літератури, 2016. – 576с.
25. Третяк Д. Д. Місцеві бюджети у фінансовому забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів України: автореф. дис ... канд. екон. наук / Д. Д. Третяк . – Київ : Б. в., 2017 . – 19 с.